

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Advies van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over gratis COVID-19-testen

21 december 2021

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (verder het Steunpunt) is een onafhankelijke, interfederale, publieke instelling met als opdracht om de effectiviteit van de uitoefening van mensenrechten in situaties van armoede en bestaansonzekerheid te evalueren. Het Steunpunt volgt dan ook de beleidsmaatregelen op die worden genomen in het kader van de COVID-19-crisis. We publiceren in het kader hiervan een interfederaal overzicht van maatregelen¹ – regelmatig geactualiseerd - die een steun kunnen betekenen in situaties van armoede en bestaansonzekerheid. Daarnaast brengt het Steunpunt ook adviezen uit met betrekking tot bestaande of mogelijke beleidsmaatregelen.

Het Steunpunt heeft kennis genomen van de piste om gratis zelftesten ter beschikking te stellen, gezien het belang van deze testen in de actuele COVID-19-context en de huidige beschermingsmaatregelen.

Met dit advies willen we graag een aantal elementen naar voren brengen, als bijdrage voor de discussie hierrond op beleidsniveau, in functie van het bereik van precaire groepen. Deze elementen zijn gebaseerd eerdere adviezen² van het Steunpunt tot bestrijding van

¹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). *Overzicht van COVID-19-maatregelen, ter ondersteuning in situaties van armoede en bestaansonzekerheid*, <https://www.armoedebestrijding.be/themas/covid-19/>.

² Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). *Advies van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over de gratis 'Rail Pass' maatregel in het kader van de herwaardering van de koopkracht van de consumenten tijdens de Covid-19-periode*, 23 juni 2020.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). *Advies van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over vaccinatie tegen COVID-19 tijdens de acute fase van de pandemie*, 1ste december 2020.

armoede, evenals zijn recente analyse van de (non-)take-up van de Hello Belgium Railpass³.

De problematiek van non-take-up van rechten

Het Steunpunt wil u graag enkele bezorgdheden en aanbevelingen overmaken met betrekking tot deze mogelijke maatregel, in het kader van de non-take-up van rechten in armoedesituaties. Non-take-up van rechten is de problematiek waarbij personen – omwille van verschillende redenen (gebrek aan informatie, schrik voor stigmatisering, administratieve procedures, ...) - bepaalde rechten niet opnemen. De omvang van deze non-take-up is veel groter dan gedacht. We beschikken in België over weinig cijfers, maar de beschikbare cijfers en internationale onderzoeken wijzen op een grote omvang, in het bijzonder bij kwetsbare groepen⁴. Het Steunpunt werkt reeds jaren op deze problematiek⁵, in overleg met verenigingen waar armen het woord nemen en verschillende andere actoren. Uit dit overleg komt sterk naar voren dat maatregelen – als ze niet van in het begin ontworpen worden op basis van de kenmerken van situaties van personen in een kwetsbare positie – riskeren dat diegenen die juist het meest nood hebben aan de maatregelen, er niet mee bereikt worden.

Analyse van de (non-)take-up van een andere maatregel in het kader van de COVID-19-crisis (Hello Belgium Railpass)

In het kader van deze COVID-19-crisis werd in 2020 voorzien in een gratis pass van 12 ritten, voor elke inwoner van het land ouder dan 12 jaar, bruikbaar voor een periode van 6 maanden met een maximum van 2 ritten per maand, en aan te vragen met zijn of haar rijksregisternummer via een online formulier. Het Steunpunt tot bestrijding van armoede wees in een advies op de risico's op non-take-up omwille van de digitale kloof, ongelijke toegang tot informatie, enzovoort. Tegelijk groeide het besef dat dit een bijzonder grote opportuniteit was om de take-up – en dus ook de non-take-up – van de Hello Belgium Railpass te analyseren. Het feit dat er weinig voorwaarden aan de maatregel verbonden waren, en elke inwoner de mogelijkheid had om de pass aan te vragen, bood een unieke kans om een dergelijke analyse uit te voeren op basis van socio-economische variabelen.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede vroeg vervolgens aan de NMBS en de FOD Mobiliteit en Vervoer om de data van de aanvragen van de Hello Belgium Railpass door te geven aan Statbel, het Belgische statistiekbureau, voor een kruising met hun socio-

³ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). [Analyse van de \(non\)-take-up van de Hello Belgium Railpass](#), Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

⁴ Van Hootegem Henk en De Boe Françoise, [Waarom mensen in armoede hun rechten niet kunnen realiseren](#), *Samenleving en politiek*, n° 10, december 2017, p. 55-62.

⁵ Thematische webpagina, <https://www.armoedebestrijding.be/themas/non-take-up-van-rechten/>; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (red.) / (ed.) (2017). Brugge, Die Keure / La Chartre, <https://www.armoedebestrijding.be/publicatie-armoede-en-ineffectiviteit-van-rechten-non-take-up-van-rechten/>; video 'Non take-up en rechten'.

economische databanken. Midden december 2021 publiceerde het Steunpunt de resultaten van deze analyse, dankzij de datakoppeling van Statbel en de ondersteuning van HIVA-KULeuven bij de statistische verwerking van de data. Een groot aantal inwoners van België hebben de Hello Belgium Railpass aangevraagd, namelijk 3.472.990 personen. Maar de beschrijvende analyse van de Hello Belgium Railpass data toont belangrijke verschillen op het vlak van (non-)take-up naargelang sociaaleconomische positie: zo is er een lagere take-up naarmate men een lager opleidingsniveau heeft, van andere herkomst is, een lager inkomen heeft⁶.

Aanbevelingen in het kader van de verstrekking van COVID-19-zelftesten

Momenteel is reeds de maatregel genomen dat mensen met een verhoogde tegemoetkoming zelftesten in de apotheek kunnen bekomen – maximaal 4 in twee weken – voor de kostprijs van 1 euro, via de derdebetalersregeling⁷. Het gaat hier zeker om een interessante maatregel, maar de vraag is in welke mate deze al voldoende bekend is bij alle rechthebbenden.

De kostprijs van zelftesten voor deze groep naar 0 euro brengen, zal de financiële drempel helemaal wegnemen. Dat neemt echter niet weg dat ook dan nog bijkomende maatregelen nodig zijn om de take-up van dit aanbod in armoedesituaties te verhogen.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede wil daarom, zowel bij het voortzetten van de huidige regeling voor goedkopere zelftesten voor mensen met een verhoogde tegemoetkoming, als bij het scenario dat er gratis zelftesten worden aangeboden aan de ganse bevolking, volgende mogelijkheden voorstellen, die de toegang tot gratis/goedkopere zelftesten voor kwetsbare groepen kunnen vergemakkelijken.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede beveelt aan om proactieve initiatieven te nemen naar de rechthebbenden, om hen via bijkomende, aangepaste communicatie op de hoogte te brengen van het aanbod. Dit kan bijvoorbeeld door een gerichte brief aan de betrokkenen. Voor mensen met een verhoogde tegemoetkoming kunnen bestaande databanken gebruikt worden om hen persoonlijk op de hoogte te brengen, bijvoorbeeld via de mutualiteiten.

Ook apothekers kunnen een rol spelen in het proactief aanspreken van individuen over dit aanbod. Apothekers kunnen systematisch nagaan of iemand een verhoogde tegemoetkoming heeft. En nu de boostercampagne volop loopt, kan ook via de vaccinatiencentra het aanbod van gratis/goedkopere tests gecommuniceerd worden.

⁶ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). Persbericht – [Analyse van de take-up en non-take-up van de Hello Belgium Railpass](#), 15 december 2021.

⁷ RIZIV: [Apothekers: Hoe COVID-19-zelftesten aanrekenen aan de ziekteverzekering die afgeleverd zijn aan mensen met recht op verhoogde tegemoetkoming?](#)

Naast apothekers kan gezocht worden naar andere verdeelpunten van gratis of goedkopere zelftesten die beschikken over de gegevens om rechthebbenden te identificeren, zoals lokale besturen.

Wat informatieverstrekking betreft wil het Steunpunt tot bestrijding van armoede naar zijn eerdere adviezen verwijzen, met de volgende aandachtspunten:

- niet-digitale communicatie, op papier;
- klare taal;
- vertaling naar verschillende talen;
- visuele vormen;
- affiches op laagdrempelige plaatsen (apothekers, wachtzalen, ...);
- proactieve initiatieven naar bepaalde groepen;
- betrokkenheid verenigingen die in contact zijn met specifieke bevolkingsgroepen.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede pleit er ook voor om in de verdere uitwerking van de huidige maatregel of nieuwe maatregelen ook de mogelijkheden tot analyse van de aanvragen te bekijken. Zoals we eerder aangaven in dit advies, vormde de maatregel van de Hello Belgium Railpass een opportuniteit om een analyse te doen op de (non-)take-up ervan. Een systematisch beleid terzake ontbreekt echter in België. Zo nam het Steunpunt ook contact met de apothekersverenigingen om na te gaan of de take-up van de verdeling van gratis mondklappers geanalyseerd kon worden. Helaas voldeden de registratiedata daartoe niet. We willen dan ook ons pleidooi herhalen om bij de uitrol van dit initiatief systematisch na te denken over de mogelijke (non-)take-up en over de mogelijkheden om data te verzamelen en ter beschikking te stellen voor verdere analyse. Deze analyse maakt het mogelijk om de pertinentie en het bereik van maatregelen te kunnen evalueren, en de nodige acties te ondernemen in de strijd tegen non-take-up.

Tot slot willen we graag nog eens het belang van de regeringsmaatregelen benadrukken. Het is een belangrijke uitdaging om te vermijden dat de COVID-19-crisis de bestaande sociale ongelijkheden nog verder versterkt en uitvergroot⁸.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting houdt zich graag ter beschikking voor een verdere reflectie.

⁸ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2021). [*Solidariteit en armoede. Een bijdrage aan politiek debat en politieke actie. Tweejaarlijks Verslag 2020-2021*](#), Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.